

L'antic i desaparegut ofici de calderer, documentat a Berga des del segle XVII

El treball dels mestres calderers o perolers artesanals consistia en l'elaboració, no tan sols de les calderes i perols, tal com molt bé indicia el seu nom, sinó també una bona part dels atuells d'aram més habituals que fornien les cuines de moltes llars en èpoques passades, com eren per exemple: paelles, cassoles, olles, marmites, càntrirs, gerres, i un llarg etcètera. El metall emprat era l'aram, que no és altra cosa que el coure forjat o batut, subministrat per les fargues que era el lloc on es realitzava aquest procés. Consistia en el martelleig en calent mitjançant uns grans malls moguts hidràulicament, "els martinets", dels pans o pastelles de coure fos, fins a convertir-los en casquets hemisfèrics de diferents mides i gruixos determinats, a partir dels quals els calderers elaboraven les diferents peces suara esmentades. L'obtenció dels pans de coure es realitzava als forns del les mateixes fargues; antigament, a partir de les menes de coure (mineral metal·lífer) i, darrerament, fonent ferralla de coure, perols i atuells vells, cables elèctrics, etc.

L'any 1966 la Farga de la família Palau de Ripoll era l'única de Catalunya i potser també d'Espanya que encara elaborava peces de coure batut. Tancà l'any 1983 després d'haver estat activa durant tres generacions.

Aquesta antiga indústria artesanal, representada per una munió d'obradors escampats arreu de Catalunya, ja entrà en decadència a principis del segle XX. Moderns i mecanitzats sistemes de producció, emprant metalls més aptes i econòmics que l'aram, van absorbir la producció artesanal. Aquesta competència provocà el tancament progressiu d'una bona part d'aquests antics establiments que al veure com cada vegada minvaven més les demandes van optar, a mitjans del mateix segle, per tal de subsistir a dedicar-se a la

El Candi, ajudat pel seu fill, elaborant una excel·lent peça destinada a un hotel de Barcelona (finals de la dècada dels anys 50 del segle passat). FOTO DESEURES.

caldereria ornamental, traient profit de l'atractiu i la bellesa que tenen els objectes d'aram una vegada martellejats i brunyits.

Mostra de diferents peces artesanals exposades a l'obrador del carrer del Roser núm.8.

Candi Daví Segalés, el peroler

Un exemple d'aquesta adaptació fou el darrer peroler que exercí a Berga, el Candi Daví Segalés, el qual en l'última etapa de la seva dilatada vida laboral a Berga, gairebé cinquanta anys, compartida una bona part amb el seu fill Jordi, deixà la caldereria tradicional i optà per l'artística, assolint en aquesta especialitat un prestigi i reconeixement que fins i tot traspassà les nostres fronteres. Algunes d'aquestes peces artístiques foren adquirides per l'Ajuntament d'aleshores per obsequiar a algunes personalitats que visitaren Berga durant aquells anys. El seu fill, però, lamenta que en vida del seu pare mai no se li hagués reconegut oficialment per part del consistori una tasca tan singular i gairebé única duta a terme durant tants anys.

Va néixer a Moià el 27 d'abril de 1894, fill del ferrer de la Font d'aquesta vila. Segons explicava, quan era petit però ja anava a l'escola, el seu pare tenia la costum de cada dia, abans d'esmorzar, fer-lo passar tan a ell com als seus germans per la ferreria a martellejar sobre l'enclusa fins que es cansessin una mica. És de suposar que ho faria per acostumar-los al maneig del martell, a la vegada que se'ls reforçaven i endurien les mans per estar preparats i en condicions per quan arribés el moment de posar-ho en pràctica.

El Candi, però, no va seguir l'ofici del seu pare, encara que l'aprenentatge de fer anar

el martell si que li valgué més endavant per la resta de la seva vida. Influenciat per la seva mare perquè aprengué l'ofici de forner ja que sovint li repetia *"amb aquest ofici mai no et faltarà el pa"*, de ben jovenet, amb algun caleró a la butxaca i acompanyat amb un tapaboques que encara conserva el seu fill, es desplaçà a Barcelona a fer de forner. L'estada fou ben curta però, ja que les incomoditats d'aquesta feina en aquella època a la capital el decepcionaren i buscà una altra forma de guanyar-se la vida.

Sense poder detallar com s'ho va fer, el cas és que va trobar feina a la caldereria Malga de Ripoll, propietat d'un calderer francès establert en aquesta vila.

Fou en aquest establiment on va aprendre l'ofici i on va romandre fins als voltants de l'any 1923, ja que és en aquesta data quan el trobo establert pel seu compte a Berga, ocupant l'obrador de l'anterior calderer Lluís Espinasse (), també d'origen francès, el qual li havia traspassat el negoci. A partir d'aleshores, fou en aquest establi-

ment de carrer del Roser, número 8, on va transcórrer la resta de la seva vida laboral i familiar. Treballà fins l'any 1970 quan un atac de feridura (apoplexia) li impedí seguir-ho fent. Morí a l'hospital residència de Gironella el 15 de setembre de 1978; tenia 84 anys.

L'obrador

Quan hom entrava a l'obrador del Candi, "el peroler" com popularment era conegut, tenia la impressió de recular en el temps. Les eines i estris propis d'aquest ofici, gairebé eren les mateixes de quan es fundà l'establiment. Hom també podria contemplar encuriós com poc a poc, però amb destresa, el mestre a cops de martell

precisos i encertats anava transformant un escalborn o conca d'aram en un bonic atuell o bé en un objecte ornamental, elaborant-lo artesanalment tal com des de feia segles es venia fent.

Gent de l'ofici

Durant la recerca documental he trobat que abans de l'anterior calderer Lluís Espinasse suara esmentat, altres calderers havien regentat l'obrador. Entre els anys 1899 i 1906 he trobat en Guillem Espinasse, probablement el pare d'en Lluís. Entre els anys 1866 i 1899 en Pau Bonnavé i entre 1858 i 1866 en Ramon Bonnavé, molt probablement també el pare o el germà de l'anterior. A la llanda de la campana del

fornal, pintat i escrit en castellà, encara ara hom hi pot llegir "Año de 1782", data que molt probablement recorda la fundació de l'obrador. Durant els anys transcorreguts entre aquesta data i l'any 1858, data que correspon a la del primer calderer que he trobat documentat i que exercí en aquest establiment (llavors carrer Creu, núm. 1, encara que el nom del carrer i número de l'establiment canvia successivament segons he anat trobant: c/ Creu, núm.6, c/ Roser, núm.6, c/ Francisc Ascaso, núm. 6 i 8 i actualment c/ Roser, núm. 8, tot i que sense cap mena de dubte es tracta sempre del mateix local) és evident que hi haurien treballat altres calderers. Sense poder-ho assegurar, però, hi podrien haver fet estada alguns membres de la nissaga dels Vadrina, un dels quals el "Diego" he trobat domiciliat treballant com a calderer al Raval, l'actual carrer del Roser, l'any 1732.

Els courers i la fosa de campanes

La consulta bibliogràfica emprada en la realització d'aquest article m'ha permès conèixer també alguns membres de la mateixa família que per aquells anys exerciren a Berga l'ofici de courers, així com d'algunes de les obres més importants que van realitzar. Els courers elaboraven objectes de coure fonent i emmotllant aquest metall barrejat en menor proporció amb altres metalls, generalment estany o bé zenc, aconseguint d'aquests aliatges el bronze o bé llautó, emprat en l'elaboració d'un gran nombre d'objectes.

El fet d'incloure en aquest article aquesta activitat juntament amb la dels calderers no és pas solsament per la seva vinculació amb el coure, el metall comú emprat en ambdós oficis, sinó també aprofitar l'avinentesa per deixar constància d'un esdeveniment relacionat amb aquesta activitat que la mateixa font m'ha proporcionat i que crec que des del punt de vista històric mereix ser recordat. Es tracta de la descripció de tot el que fa referència a la fosa de la campana menor de la parròquia i la grossa de Queralt, duta a terme els mesos de març i abril de l'any 1812 en plena guerra de la Independència, pel courer Bonaventura Claris, un dels membres de la família de courers que acabo d'esmentar.

Segons s'explica, aquestes campanes feia temps que estaven trencades i aquest fou el motiu de la seva refecció. El motlle emprat fou el mateix per les dues campanes i serví com a tal el de la campana grossa de Queralt. S'ha d'entendre però, que al fer esment del motlle es refereix a la plantilla que determina el perfil de la campana, el model de la qual fou tret de la campana

Desapareguda caldereria Malga de Ripoll l'any 1912.

Casa nº 8-10 del carrer del Roser, als baixos de la qual, ara tancats, hi havia hagut la caldereria del Candi Daví Segalés.

Segell de la caldereria del Candi i Jordi Daví. És un interessant treball realitzat en boix per un xilògraf de nom desconegut.

Marianna de Junyent i de Vergès. D'aquí ve que en Rafael l'anomenés indistintament casa Amat o de Vergès. A la façana d'aquesta casa encara s'hi pot contemplar, encara que molt deteriorat pel pas del temps, l'escut heràldic d'aquesta família.

Relació dels altres calderers i courers que exerciren a Berga i que he trobat documentats a partir de l'any 1676

Calderers

Baltasar Barjan, 1676; Josep Rocamora, 1688-1697; Diego Vadrinas, 1731-1738; Josep Delor, 1742-1767; Lluís Berni, 1743; Pere Manijach (francès), 1743; Anton Clouet, 1746; Lleonart Guitart, 1747; Anton Guix i Bosch, 1749-1753; Joan Manyà (?) (francès), 1752; Anton Carrié (?) (francès), 1752; Geroni L'Augi (?) (francès), 1752; Anton Vadrinas i Bailina, 1765-1774; Felip Guix i Roderges, 1789-1808; Jaume Martí, 1813.

Courers

Bonaventura Claris i Ferrer, 1741; Bonaventura Claris i Boixader, 1744; Miquel Sala, 1768; Lluçia Pujol, 1844-1848; Llorenç Llohis, 1866.

grossa de Queralt, ja que el motlle pròpiament dit no és recuperable, doncs una vegada fosa la campana s'ha de trossejar per així poder-la descobrir i deixar-la lliure de qualsevol adherència. El resultat fou el de dues campanes iguals, tot i que la que va substituir la de la parròquia resulta ser més gran que l'original.

El bronze utilitzat per la fosa d'aquestes dues campanes procedia d'un morter que durant un temps va romandre arrambat a una paret vora la plaça del Vall, probablement des de l'estiu de l'any anterior quan va ser desmantellat el castell perquè en cas d'invasió les seves defenses no fossin aprofitades pels francesos. Resulta xocant i paradoxal haver de recórrer a aquesta provisió per aconseguir bronze, quan contràriament i malauradament sovint han estat les campanes, el so de les qual durant segles ha regit el ritme de vida de les poblacions, les que han estat esmicolades i foses i el seu metall emprat en la fabricació de material de guerra i destrucció. El batall de la campana de Queralt fou forjat a la farga de Bagà (ubicada aleshores a l'actual barri de La Farga de Guardiola).

Referent a aquesta mateixa campana també se'ns assabenta que al cap de vuit mesos d'estar col·locada ja tornava a estar

altra vegada trencada. El motiu fou l'abús que en dies festius se'n feia al poder tocar-la tothom i descontroladament; una campana que de per sí ja era mancada de gruix. El mateix Bonaventura Claris fou el que molts anys abans havia fet les campanes grosses de Sant Francesc i la Mercè, tal com es pot llegir textualment: "li reisqueren fines, especialment la de la Mercè", és a dir molt bones i de bon so.

Tot el que fa referència a la fosa d'aquestes campanes procedeix del diari de Rafael d'Amat i de Cortada: Calaix de Sastre VIII, pàgs. 167, 188, 190 i 257. Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà i nebot del que fou virrei del Perú i Xile, Manuel d'Amat i Junyent, durant la seva estada a Berga com a refugiat durant la Guerra de la Independència, va deixar escrites en aquestes memòries les impressions i esdeveniments més notables que visqué en aquesta vila durant el període comprès entre els anys 1811 i 1813. Durant aquest temps va residir a la casa del seu gendre, el segon marquès de Castellbell, situada a la plaça de Sant Joan, en els baixos de la qual actualment hi ha el cafè de cal Negre. Probablement aquesta casa ja la feu construir l'avi patern d'en Rafael, en Josep d'Amat i de Planella, el primer marquès de Castellbell, casat amb

(*) El meu agraïment al Jordi Daví i Bosch, el fill del peroler, per les seves explicacions i esbós bibliogràfic que molt amablement em va fer del seu pare, així com també per les excel·lents fotografies i material que em prestà i que il·lustra el present article. A ell doncs, el meu sentiment d'afecte i consideració.

Bibliografia i documentació:

Fargues de Catalunya i Andorra (Joaquim Mateu i Subirà); Arxiu Comarcal de Berga; Registre de Matrícules Industrials; Corpus Berguedà i Administradors 1619-1987 (Maria Dolors Costa i Jaume Farràs); Memòria de les obligacions de la Confraria de Sant Eloi, 1725.

Ramon Corominas i Camp